

Forfald eller Ikke-Forfald

indenfor den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede.

Af

Gustav Bang.

Min Afhandling om „den gamle Adels Forfald“ har vakt megen Opposition og Diskussion. Ikke mindre end to vægtige og interessante Afhandlinger i Historisk Tidsskrift (7. R. I. Bd. S. 216 ff. og 519 ff.) har den i det forløbne Aar givet Anledning til, og de skyldes Forskere, der hver paa sit Felt indtager saa fremragende Pladser som Direktør Rubin og Arkivar Thiset. Og det er ikke Smaating, de har at indvende, ikke noget ude i Periferien af min Undersøgelse, ikke et eller andet isoleret Enkeltresultat, jeg havde ment at naa til; men det er selve Basis for mit Arbejde, de angriber, hver fra sin Kant; det er selve den Forudsætning, hvorfra jeg gik ud, da jeg begyndte min Undersøgelse, Forudsætningen om Forfaldet, om at Adelen i det 16. og 17. Aarhundrede befandt sig i en kritisk Tilstand i Hensende til Leveevne, om at de adelige Slægters Uddøen var et abnormt Forhold, der svarede til abnorme Tilstande hos de adelige Individuer. Ved en Vurdering af de personalstatistiske

Tabeller, jeg har konstrueret, kommer Rubin til det Resultat, at de i Virkeligheden slet ikke vidner om nogen Svækkelse, men tværtimod om ganske fortræffelige Tilstande, og han peger i Slutningen af sin Anmeldelse paa en Række Forhold, der kan have bevirket — eller medvirket til —, at Adelen, skønt særlig heldig stillet i Henseende til Forplantningsevne, kan være gaaet numerisk tilbage, medens samtidig den øvrige, mindre heldig stillede Befolkning kan være vokset eller dog ikke aftaget i Tal. Og gennem en Optælling af de paa hvert enkelt Tidspunkt indenfor Tiden 1400—1896 afgaaede og tilkomne danske Adelsslægter mener Thiset at kunne paa-vise, at Afgangen i Slægternes Antal i det 16. og 17. Aarhundrede kun var ganske normal, meget nær den samme som baade før og siden; naar den danske Adel i 1660 kun talte godt og vel halvt saa mange Slægter som i 1400, saa skyldes det ikke nogen ekstraordinært stor Afgang i Slægtstallet, men en ekstraordinært liden Tilgang.

Altsaa begge de to Afhandlinger naar, hver fra sin Side, til det samme Resultat: der var slet ikke noget abnormt tilstede hos den danske Adel i Henseende til Levedygtighed; Ordet „Forfald“, som jeg har brugt paa Titelbladet til min Bog, svarer ikke til Virkeligheden. Og dog har jeg ikke ladet mig overbevise om, at Sandsynligheden for „Forfaldet“ dermed er blevet bragt ud af Verden; ja, jeg trøster mig endog til at kunne bevise, at den igennem Thisets Arbejde — som jeg i det følgende nærmest skal beskæftige mig med — ikke blot ikke er blevet afkræftet, men tværtimod er blevet stivet ganske betydelig af.

Spørgsmaalet, om der var et Forfald tilstede eller ej i den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede, kan

først finde sin endelige og uomtvistelige Afgørelse gennem en Række Sammenligninger, og Sammenligningerne kan finde Sted i to Retninger, paa tværs og paa langs. Man kan sammenligne Adelen's Fødselshyppighed, Vielsestendens, Dødelighed o. lign. med de tilsvarende Forhold hos de andre samtidige Stænder; finder man da relativt uheldige eller heldige Forhold hos Adelen, er man berettiget til at tale om et Forfald eller om et Ikke-Forfald. Men til at drage Sammenligninger i denne Retning er der indtil videre intet eller saa godt som intet Materiale tilstede; den Smule, jeg har nævnt (S. 51—54), er absolut altfor spinkelt til med nogensomhelst Sikkerhed at bygge nogen Slutning paa. Der ligger — navnlig i Kirkebøgerne — Raaemner til en Dødelighedsstatistik for Borgere og Bønder, i hvert Fald i det 17. Aarhundredes anden Halvdel, Raaemner, som det sikkert var Ulejligheden værd at bearbejde; naar det engang er gjort, men ogsaa først da, kan man begynde at trække afgørende Paralleller i denne Retning. — Ogsaa med Muligheden for en Sammenligning paa langs staar det endnu kun smaat til. De Tabeller, jeg har tilvejebragt, gælder Tidsrummet fra 1530 til 1679; hvordan Forholdene var før og efter denne Tid, ved man indtil videre intet om. Om at skabe nogen Individualstatistik for Adelen i det 15. og Begyndelsen af det 16. Aarhundrede, kan der ifølge Kildernes Natur ikke være Tale; derimod var det vel muligt at gaa fremover, fra 1680 op imod vore Dage. Men et saadant Arbejde foreligger ikke, og det har sikkert lange Udsigter dermed.

Det er da ganske rigtigt, hvad Rubin bemærker, at man ved en Vurdering af mine Tabeller til en vis Grad svæver i Luften. Jeg har selv under Udarbejdelsen af

min Bog bittert savnet et blot nogenlunde brugbart Sammenligningsmateriale, og jeg har heller ikke lagt Skjul paa, at de Konklusioner, hvormed jeg afslutter Afhandlingen, er „byggede mere paa Divination og personligt Skøn over Fænomenerne end afledede ved en strengt videnskabelig Slutningsmaade; til en saadan er Tiden sikkert ikke inde endnu“ (S. 107). Jeg saa ogsaa helst, at min Bog blev betragtet mindre som en afsluttet Helhed end som et Fragment, som et første Led i en Række Undersøgelser over vitale Forhold i Danmark i ældre Tid, hvad enten det nu bliver mig selv eller andre, der kommer til at foretage dem.

Der er imidlertid ét Punkt, hvor jeg har bragt en Sammenligning tilveje, og jeg finder den slet ikke afkræftet ved Rubins Anmeldelse¹⁾. Det er angaaende Adelsens forskellige Dødelighed indenfor de forskellige Halvhundredaar af Tidsrummet 1530—1679. Betragter man Tabellen i min Bog Side 55, vil man finde, at Dødeligheden indenfor den behandlede Periode har været i en stærk og utvetydig Vækst. Lægger man nemlig Gennemsnitsdødeligheden for hele Perioden til Grund og beregner, hvor stort et Antal Dødsfald man skulde formode indenfor hvert enkelt Halvhundredaar, faar man for Mændenes Vedkommende i 1530—1579 96, medens der i Virkeligheden kun indtraf 70, i 1580—1629 efter Beregning 212, men efter Erfaring 191, og i 1630—1679 efter Beregning 216, men efter Erfaring 263. For Kvindernes

¹⁾ De øvrige Punkter i Rubins Angreb maa altsaa foreløbig staa hen, til der foreligger Mulighed for en Sammenligning med de tilsvarende Forhold hos de andre Stænder. Naar jeg her har taget dette enkelte Punkt frem, er det, fordi det danner en saave vigtig Parallel til de Resultater, der indvindes ved den nedenfor meddelte Bearbejdelse af Thisets Materiale.

Vedkommende er Forholdet et lignende: 1530—1579 eft. Ber. 49, eft. Erf. 27, 1580—1629 eft. Ber. 138, eft. Erf. 118, 1630—1679 eft. Ber. 198, eft. Erf. 240. Tager vi til Udgangspunkt, ikke længere Gennemsnitsdødeligheden for hele Perioden, men kun for det sidste Halvhundredaar, faar vi et endnu langt skarpere Udtryk for den Forandring, der foregik i de halvandet hundrede Aar; saa finder vi i det første Halvhundredaar blandt Mændene et beregnet Antal Dødsfald af 118, blandt Kvinderne af 66, medens de „erfarede“ Antal er henholdsvis 70 og 27. Lad saa være, at de Tal, hvorpaa dette Resultat er bygget, ikke er overvættede store, og at hele Forholdet kun kan angives nogenlunde omtrentlig og daarlig egner sig til at fæstnes i Tal med Decimaler ¹⁾ — at den stigende Dødelighed er der, og at Stigningen er alt andet end svag, vil det vist være vanskeligt ad statistisk Vej at modbevise. Og lad saa være, at Tallene maaske ikke helt falder i Traad med nogle af mine Konklusioner i Bogens Slutning ²⁾ — at hele Forholdet taler meget stærkt i Favor af „Forfaldet“, kan dog vel ikke bestrides.

¹⁾ Naar Rubin (Hist. Tidsskr. 7. R. I. S. 224) finder, at „Dødeligheden for adelige Mænd er 1630—80 21,8 pCt. større, end den skulde være ifølge den gennemsnitlige Dødelighed 1530—1680, for adelige Kvinder er den 22,1 pCt. større“ — forekommer det mig, at han anvender Guldvægten lidt paa urette Sted.

²⁾ Rubin mener (anf. St. S. 223), at hvis mine Formodninger m. H. t. Adelen „Forfald“ var rigtige, saa maatte vi vente en større Vækst i Mændenes end i Kvindernes Dødelighed, medens nu det omvendte er Tilfældet (hvad der dog saare vel kan være tilfældigt, skyldes Materialets ringe Omfang). Ellers „maatte vi jo formode, at Datidens Adelskvinder . . . i stedse voksende Grad har været paa de lange Rejser, og at de i Drikkelag og Udsvævelser, paa Kroer og Landeveje har tilsat deres fysiske Kræfter.“ Det maa dog vel iøvrigt antages, at disse Aarsager har virket, ikke blot primært, paa selve de drikfældige og udsvævende Individuer, men ogsaa sekundært, paa deres Afkom.

Og der er et Punkt til, hvor vi kan bringe en Sammenligning i Stand, og hvor Resultaterne ligeledes taler for, at der var et „Forfald“ tilstede; det er Slægtsdødeligheden. Det er Arkivar Thiset, som her har bragt Materialet tilveje, et overordentlig værdifuldt Materiale, som der næppe nogetsteds for nogen Stands Vedkommende findes Sidestykke til; som de følgende Blade vil vise, læser jeg imidlertid ud af dette Materiale ganske det modsatte af, hvad han har læst.

— Slægtsdødeligheden har fra gammel Tid været Kriteriet for den danske Adels Forfald. Den har været iøjnefaldende for Historikerne, medens den individuelle Dødelighed har unddraget sig den umiddelbare Iagttagelse. Man er uden videre Reflektioner gaaet ud fra, at det under normale Forhold var en sjælden Undtagelse, naar en Slægt uddøde, og man har følgelig af de i det 16. og 17. Aarhundrede saa talrige Tilfælde indenfor Adelen sluttet sig til sygelige Tilstande. Jeg maa tilstaa, at jeg selv har begaaet den samme Fejl, da jeg i sin Tid fattede Tanken om denne Undersøgelse; Forestillingen om, at der var en Sammenhæng mellem Slægternes Uddøen og abnorme Forhold hos Standen, var helt gaaet mig over i Blodet. Som man imidlertid vil kunne se af Bemærkningerne S. 6—8 i min Bog, har jeg dog ikke holdt fast ved denne naive Forestilling til det sidste; ogsaa hos mig har der dæmret en Tvivl om, hvorvidt Tilbagegangen i Slægtstallet virkelig behøvede at være et Udtryk for abnorme Tilstande; men atter her som paa saa mange andre Punkter svigtede Sammenligningsmaterialet mig, og jeg blev nødt til at lade Spørgsmaalet staa hen uden at udtale mig enten for eller imod. Og med største Beredvillighed skal jeg indrømme, at havde

Thisets Undersøgelse foreligget, før jeg skrev min Afhandling, da vilde Indledningen til denne have faaet en ganske anden Skikkelse. Men hermed standser ogsaa mine Indrømmelser til Thiset; og navnlig maa jeg paa Forhaand bemærke, at hans Arbejde ikke vilde have faaet mig til at stryge Ordet „Forfald“.

Til at begynde med har Thiset paa en besynderlig Maade misforstaaet et andet Ord paa Titelbladet, Ordet „gammel“. Han har ikke opfattet, at jeg, naar jeg talte om den gamle Adel, dermed har ment Adelen i en vis ældre historisk Periode (in casu 1530—1679¹⁾) i Modsætning til den moderne Adel, Adelen ved det 19. Aarhundredes Slutning. Han har ikke forstaaet, at jeg til den „gamle“ Adel med koldt Blod og uden Spor af Samvittighedsskrupler har medregnet og for at være konsekvent har maattet medregne en Slægt som t. Eks. Slægten Oldeland, der ved Periodens Begyndelse var en ganske overordentlig ny Slægt. S. 17 i min Bog har jeg meddelt, efter hvilke Principer jeg har medtaget eller ikke medtaget Slægterne i min Undersøgelse; det kan være, at jeg hist og her har været inkonsekvent, ja, jeg vil næsten sige, at det vilde være forunderligt, om jeg, der ikke er Adelsgenealog par excellence, ikke hist og her skulde have været det; de Inkonsekvenser, jeg har begaaet, kan dog umulig have været saa talrige og saa betydelige, at de kan have influeret kendelig paa mine Resultater. Han har ikke forstaaet, at det, jeg vilde opnaa ved at udsondre visse adelige Slægter, var at faa et nogenlunde ensartet Materiale for mine personal-

¹⁾ Ikke 1536—1660, som T. siger (Hist. Tidsskr. 7. R. I. S. 526). Denne Begrænsning af Perioden benytter jeg kun rent lejlighedsvis og forbigaaende i Indledningen.

statistiske Tabeller; nemmest vilde det have været for mig, om jeg havde kunnet tage Rub og Stub med af, hvad der indenfor Perioden har været af dansk Adel, men det gik ikke an; det store Flertal af de i det 17. Aarhundredes første 8 Aartier naturaliserede eller nobiliterede Slægter var ved Periodens Slutning saa lidt indvoksede i den tidligere eksisterende Adel, at det kun vilde gøre Helhedsbillederne uklare, om man tog dem med; Medlemmerne af Slægter som Charisius og Meyer-crone kan paa dette Tidspunkt overordentlig daarlig betragtes under ét med Medlemmer af Slægter som Grubbe og Ulfeld. Thi at tage for forskelligartede Enheder sammen under ét i en Masseopgørelse, det er den sikreste Vej til at ødelægge de eventuelle Resultater. Naturligvis, Grænserne bliver lidt flydende, og en hel Del kan komme til at bero paa et Skøn; men store Fejl kan der næppe være Tale om. — Dette har Thiset slet ikke opfattet; i Stedet har han gjort den Opdagelse, at jeg „— bevidst eller ubevidst — kræver, at en Æt i 3 à 4 Slægtled eller ialtfald i 110 Aar har henhørt til den danske Adel, før den kan tælles med til gammel dansk Adel“, noget der aldrig har været indenfor mine Tankers Tærskel. Men indrømmes maa det, at hvis virkelig dette Kriterium havde foresvævet mig, da jeg af mine Samlinger kasserede alt, hvad der ikke forekom mig at burde medtages, ja, saa stod det sandelig smaat til med min Konsekvens.

Dette være imidlertid ganske parenthetisk bemærket; det kommer ikke til at faa nogen Indflydelse paa det følgende. Fra nu af vender jeg mig nemlig ganske bort fra min egen Bog og hele det dér anvendte System for

at prøve, hvordan det forholder sig med de Data, som Thiset har fremdraget.

Hans Afhandling bygger paa tre Slægtslister, hvilke han har meddelt som Bilag. Den første nævner samtlige i Aaret 1400 eksisterende danske Adelslægter, den anden de fra Aar 1400 til Aar 1897 afgangne Adelslægter og angiver Aar for deres Afgang (o: for det sidste mandlige Medlems Død), den tredje opregner paa lignende Maade de i samme Tidsrum tilkomne Slægter og nævner Aar for deres Tilkomst. Yderligere meddeles Adelsmandtal for Aarene 1536, 1584, 1655 og 1897; disse sidste har nærmest Betydning som Kontrolmidler.

Om disse Fortegnelser gælder det, at de sikkert er saa fortræffelige, som de overhovedet kan gøres. At der for den ældre Tids Vedkommende er en Del Ufuldkommenheder, ligger i Sagens Natur, og det vil aldrig blive muligt at fylde dem ud. Jeg gaar ud fra, at de betegner den størst mulige Nærhed ved den historiske Virkelighed, og afholder mig fra al Kritik¹⁾.

¹⁾ Kun én Ting stiller jeg mig lidt tvivlende overfor; jeg er ikke helt sikker paa, at Principet om at udelade alle i Adelsstanden ophøjede Personer, der er døde uden at efterlade sig Sonner, er strengt overholdt. I saa Fald skulde nemlig, saavidt jeg ved, t. Eks. Slægter som Lente (1682—1725) og Albertin (1749—1779) have været forbigaaede. — Det forekommer mig, at det vilde have været hensynfuldt mod de i Adels Genealogi ikke særlig kyndige, som mulig vil benytte Fortegnelserne, om det S. 561 havde været bemærket, at den nulevende Slægt Hoegh er identisk med den gamle Slægt Banner, der opføres under det sidste Navn S. 545. — Endelig kan jeg ikke afholde mig fra at redressere Thisets Henstilling S. 538 om at overholde Navnenes gamle Skrivemaade med en Henstilling om en lidt større Konsekvens i Skrivemaaden, hvilken Methode der saa end følges. Thi er det muligvis et forkasteligt System at skrive „Jul“ og „Skernov“, saa er det dog et System, hvorimod

Thiset betragter nu først Afgangslisterne, som han S. 526 har tabellariseret efter Halvhundredaar. Han finder en temmelig jævn Fordeling over det hele; der er gennemsnitlig uddød 1,09 Slægt aarlig eller for at bruge hans lidt søgte og lidet sigende Betegnelsermaade omtrent 11 Slægter i hvert Tiaar. Og dette Gennemsnit følges „med en virkelig slaaende Regelmæssighed“ gennem hele Perioden; der er kun mindre Afvigelser til begge Sider. I det 16. og 17. Aarhundrede var det aarlige Gennemsnit 1,11, i Tiden 1530—1679 1,15 og i Tiden 1536—1660 1,19; „det vil sige, saa ubetydeligt over det normale, at det sandelig er forstaaeligt nok, at denne ringe Forøgelse ikke skinner frem af hans (o: mine) statistiske Opgørelser“.

Der hører en særdeles overfladisk Gennemlæsning til for at lade sig imponere af dette Ræsonnement. Den kritiske Læser vil straks være paa det rene med, at disse absolute Tal slet intet har at sige, men først kan betyde noget, naar de ses i Relation til de paa hvert enkelt Tidspunkt eksisterende Slægters Tal. Hvis der hvert Aar døde det samme Antal Mennesker i Aarhus og i Horsens, vilde det jo dog ingenlunde overtyde os om, at de sanitære Forhold i de to Byer var ens; tværtimod vilde vi deraf udlede, at der var en meget betydelig Forskel tilstede; vi vilde sige, at Dødeligheden

det er den rene Inkonsekvens S. 546 at skrive „Juell af Sonderjylland“ og S. 547 „Juel“, S. 547 og 549 at skrive „Skjernow“, men S. 551 og 552 „Skiernow“, S. 550 at skrive „Lente“, men S. 553 „Lenthe“, S. 550 at skrive „Schioller“, men S. 553 „Scholler“, S. 554 at skrive „Jermin“, men S. 561 „Jermin“, S. 554 at skrive „v. Bech“, men S. 560 „v. Beck“, S. 554 at skrive „Moldrup“, men S. 561 at skrive „Molderup“ o. s. fr.

i Horsens var dobbelt saa stor som i Aarhus. Og paa samme Maade her. Hvis der paa hvert enkelt Tidspunkt er nogenlunde det samme Antal adelige Slægter tilstede, saa har man Lov til umiddelbart at slutte fra Antallet af de i hvert enkelt Tidsrum afgangne Slægter, men ellers bliver en saadan Slutning ganske falsk og misvisende.

Det er dette, Thiset fuldstændig har overset; ikke et eneste Øjeblik er det faldet ham ind, at der kunde trækkes en Forbindelseslinje mellem Bestanden af Adelslægter og Antallet af de uddøde Slægter. Og det er saa meget gaadefuldere, som han straks efter vender sig til Tilgangslisterne og finder en uforholdsmæssig ringe Tilgang af Slægter netop i det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, ja, som han endog til Overflod paa Side 529 har angivet Antallet af de paa forskellige Tidspunkter eksisterende Slægter og fundet, at medens der Aar 1400 var 242 Slægter, var der t. Eks. i 1660 kun 131; havde han beregnet Antallet ogsaa for Aaret 1450, vilde han endog have set, at det i Løbet af de følgende 210 Aar var gaaet ned med over Halvdelen. Intet Øjeblik har han tænkt paa, at det dog kunde være lærerigt at stille Statuslisterne op Side om Side med Afgangslisterne; havde han gjort det, vilde det dog næppe have undgaaet hans Opmærksomhed, at det ikke betyder helt det samme, naar der saavel i Halvhundredaaret 1500—1549 som i Halvhundredaaret 1650—1699 uddøde 51 Slægter, medens der ved de to Perioders Begyndelse var henholdsvis 231 og 142 Slægter tilstede.

Jo, et eneste Øjeblik har Tanken dæmret for ham, men straks har han ladet den falde. Det er, hvor han S. 541 skriver: „Skønt Afgangen af Slægter er saa stærk,

at hvis Tilgangen helt stoppedes, og Afgangen ikke aftog i samme Forhold som Slægternes Antal, hvad den naturligtvis vilde gøre,¹⁾ saa vilde hele den danske Adel være uddød i Løbet af 100 Aar,²⁾ eller hvis osv. . . .“ Dette nemme Ord „naturligtvis“ falder lidt mærkeligt, naar der ikke ligger en eneste Prøve over de reale Forhold bag det.

I nedenstaaende Tabel er som Kolonne 2 og 3 meddelt de thisetske Af- og Tilgangslistor; Statuslisten i Kolonne 1 er fremkommet ved simpel Subtraktion og Addition af Af- og Tilgangen.

Der eksisterede den 1. Januar Aar	følgende Antal Slægter	Følgende Antal Slægter		i Halv- hundred- aaret
		afgik	tilkom	
1400	242	50	72	1400—49
1450	264	85	52	1450—99
1500	231	51	41	1500—49
1550	221	67	27	1550—99
1600	181	54	15	1600—49
1650	142	51	63	1650—99
1700	154	50	59	1700—49
1750	163	55	107	1750—99
1800	215	54	55	1800—49
1850	216	25	15	1850—96
1897	206			

¹⁾ Udhævet af mig.

²⁾ Denne Beregning med de 100 Aar er ganske grebet ud af Luften. Det Antal Adelslægter, der fra 1400 til 1897 gennemsnitlig er uddød hvert Aar, er jo 1,09; altsaa i 100 Aar vilde der, om Tankeeksperimentet holdt Stik, kun afgaa 109 Slægter, men saa lav en Slægtsbestand har der ifølge Thisets egne Tabeller ingensinde eksisteret. Af en Tabel, som nedenfor

Allerede det første Blik paa Tabellen viser, at den saa højt priste „virkelig slaaende Regelmæssighed“ i Afgangen ikke har saa overvættets meget paa sig. Der er tværtimod en temmelig betydelig Uregelmæssighed tilstede. Men paa den anden Side vil selv en ganske grov Beregning give en Antydning af, at der er en vis Regelmæssighed tilstede i Uregelmæssighederne, at det ikke er tilfældige Spring, der er Tale om, men en regelbunden Stigen og Falden. Tag f. Eks. Middeltallet mellem de ved hvert enkelt Halvhundredaars Begyndelse og Slutning eksisterende Slægters Antal og divider det ind i Antallet af de i Halvhundredaaret uddøde Slægter; saa faar man følgende Tal for de 10 Perioder: 0,20, 0,34, 0,23, 0,33, 0,33, 0,34, 0,32, 0,29, 0,25, 0,12; med Undtagelse af det ekstraordinært høje Tal for det 15. Aarhundredes anden Halvdel, paa hvilket Thiset iøvrigt selv leverer en sandsynlig Forklaring, danner Tallene en ganske tydelig Kurve, som kulminerer i de 4 midterste Tidsafsnit. En udpræget høj Slægtsdødelighed i Tiden fra ca. 1550 til ca. 1750, høj baade i Forhold til den foregaaende og den følgende Tid, det er det første Indtryk, man faar ved en løs og overfladisk Bearbejdelse af Tabellerne; og Indtrykket bekræftes, naar man vinder finere og sikrere Udtryk for Forholdet.

En Beregning som ovenstaaende er nemlig yderst usikker og kan føre til ret misvisende Resultater, idet Spatierne er altfor store, og man ikke kan være sikker paa, at Af- og Tilgang fordeler sig nogenlunde jævnt indenfor hvert enkelt Halvhundredaar. Har Afgangs-

skal meddeles, vil det fremgaa, at der i Løbet af 100 Aar i Virkeligheden vil uddø mellem 33 og 54 Procent af de ved Aarhundredets Begyndelse forhaandenværende Slægter.

Tilfældene klumpet sig sammen i Halvhundredaarets Begyndelse og Tilgangstilfældene i dets Slutning, vil man faa en forholdsvis altfor høj Afgangsprocent, medens det modsatte er Tilfældet under den omvendte Gruppering. Sikrere bliver Resultaterne, naar man indskrænker Spatierne, f. Eks. til 10 eller 5 Aar, men allerbedst er det, naar man kan indskrænke dem til 1 Aar og saaledes fra Aar til Aar følge Forholdet mellem Status og Afgang. At saa indenfor hvert enkelt Aar Af- og Tilgang ikke fordeler sig jævnt, kan selvfølgelig ikke faa nogen nævneværdig Indflydelse paa Resultaterne; Uregelmæssighederne maa antages at udjævnes af hinanden, saasnart Rammerne udvides og Erfaringerne fra de enkelte Aar trækkes sammen til større Helheder.

For at vinde et saadant Udtryk for Forholdene har jeg baaret mig ad paa følgende Maade. Ved Addition af Tilgangstilfældene til og Subtraktion af Afgangstilfældene fra det i Aaret 1400 eksisterende Antal Slægter har jeg beregnet Tallet paa de ved hvert Aarskifte fra 1399—1400 til 1896—1897 forhaandenværende adelige Slægter. For at finde Tallet paa de i Løbet af et vist Aar „gennemsnitlig“ eksisterende Slægter er fremdeles beregnet Middeltallet mellem Slægtsantallet ved Aarets Begyndelse og dets Slutning. Dette Tal kan umiddelbart stilles overfor Antallet af de i Aarets Løb afgangne Slægter; gør man det første til Divisor, det sidste til Dividend, betegner den udkomne Brøk „Slægtsdødeligheden“. Sandsynligheden for, at en paa det paagældende Tidspunkt eksisterende Slægt vil uddø i Løbet af et Aar. Jeg anfører følgende Brudstykke som Prøve paa min Fremgangsmaade.

Der eksisterede ved Aars- skiftet	flg. Antal Slægter	Følgende Antal Slægter			Dødelig- hedspct. var	i Løbet af Aaret
		afgik	tilkom	eksister. gennemsn.		
1499-1500	231	3	3	231	1,3	1500
1500—01	231	2		230	0,9	1501
1501—02	229	1	2	229,5	0,4	1502
1502—03	230	1	3	231	0,4	1503
1503—04	232	2		231	0,9	1504
1504—05	230	9		1152,5	0,78	

Det er imidlertid en Selvfølge, at man ikke, hvor man har med saa forsvindende smaa Tal at gøre som her, kan vente at se mindste Regelmæssighed, naar man betragter Udviklingen fra Aar til Aar; Spatiet er altfor lille, man vil i mange Tilfælde flere Aar i Træk finde en Slægtsdødelighed lig Nul. Det gælder da om at udvide Rammerne og betragte større Tidsrum under ét. Derfor har jeg indenfor hvert enkelt Tiaar adderet dels Afgangstilfældene, dels de Tal, der betegner de i hvert enkelt Aar „gennemsnitlig“ eksisterende Antal Slægter. Det sidste Summat tal angiver selvfølgelig ikke, hvor mange Slægter, der gennemsnitlig har levet indenfor Tiaaret, men hvor mange Leveaar de indenfor Tiaaret eksisterende Slægter ialt har gennemlevet. For at holde os til det nys anførte Eksempel har de (239) Slægter, der eksisterede mellem 1. Januar 1500 og 31. December 1504, tilsammen i dette Femaar gennemlevet $1152\frac{1}{2}$ Aar. Dividerer man nu det sidste af de to Summat tal ind i det første, faar man et Udtryk for Slægtsdødeligheden i paagældende Tidsrum. Tallet 0,78 i ovenstaaende Eksempel betegner, at af 100 i Tiden 1500—1504 forhaandenværende Slægter uddøde hvert Aar gennemsnitlig 0,78.

— Methoden anvendes af alle moderne Statistikere overfor lignende Forhold.

Jeg anfører nedenfor for hvert af Decennierne fra Aar 1400 til og med Aar 1896 dels de af de danske Adelslægter gennemlevede Leveaar, dels Afgangstiltældene indenfor Slægterne. Naar jeg har valgt Tiaarsinddelingen, er det ingenlunde, fordi jeg har ment, at Spatier af denne Længde bød blot nogenlunde Garanti mod Tilfældighedernes voldsomme Indgriben — jeg har end ikke ment det fornødent at beregne Dødelighedsprocenten fra Aarti til Aarti; men kun fordi det derved bliver muligt under Benyttelsen af Tallene at lægge Skillelinjerne mellem de enkelte Perioder, man vil behandle, efter Smag og Behag.

Tallene er disse:

	Leveaar.	Afgangst.		Leveaar.	Afgangst.
1400—1409:	2477	5	1570—1579:	1950,5	7
1410—1419:	2556,5	5	1580—1589:	1940	15
1420—1429:	2654,5	9	1590—1599:	1836	11
1430—1439:	2654	18	1600—1609:	1749,5	13
1440—1449:	2653	13	1610—1619:	1674,5	11
1450—1459:	2663,5	12	1620—1629:	1576,5	10
1460—1469:	2690,5	10	1630—1639:	1519,5	8
1470—1479:	2630,5	20	1640—1649:	1459,5	12
1480—1489:	2517,5	20	1650—1659:	1365,5	16
1490—1499:	2408,5	23	1660—1669:	1314	7
1500—1509:	2300,5	16	1670—1679:	1366	13
1510—1519:	2274	9	1680—1689:	1491	4
1520—1529:	2269	11	1690—1699:	1558,5	11
1530—1539:	2254	9	1700—1709:	1524	13
1540—1549:	2214,5	6	1710—1719:	1516	7
1550—1559:	2180	17	1720—1729:	1551	8
1560—1569:	2009,5	17	1730—1739:	1583	12

	Leveaar.	Afgangst.		Leveaar.	Afgangst.
1740—1749:	1588,5	10	1820—1829:	2122	15
1750—1759:	1668	10	1830—1839:	2159,5	2
1760—1769:	1832,5	12	1840—1849:	2181,5	10
1770—1779:	1918,5	7	1850—1859:	2154,5	4
1780—1789:	2235,5	18	1860—1869:	2118,5	3
1790—1799:	2172	8	1870—1879:	2111,5	4
1800—1809:	2105,5	18	1880—1889:	2120	8
1810—1819:	2152	9	1890—1896:	1454,5	6

Sammendrager man Tallene halvhundredaarsvis, fremkommer følgende Tabel:

	Leveaar.	Afgangs- tilfælde.	Dødeligheds- procenten er da:
1400—1449:	12995	50	0,38
1450—1499:	12910,5	85	0,66
1500—1549:	11312	51	0,45
1550—1599:	9916	67	0,68
1600—1649:	7979,5	54	0,68
1650—1699:	7095	51	0,72
1700—1749:	7762,5	50	0,64
1750—1799:	9826,5	55	0,56
1800—1849:	10720,5	54	0,50
1850—1896:	9959	25	0,25

Denne Tabel viser tydelig den samme Tendens som den flygtige foreløbige Beregning. Med Undtagelse af Uregelmæssigheden i det 15. Aarhundredes anden Halvdel stiger Procenten fra 1400 til 1549; fra 1550 til 1749 holder den sig nogenlunde konstant, dog med Kulmination i det 17. Aarhundredes Slutning; siden synker den stadig og naar i det 19. Aarhundredes anden Halvdel et meget paafaldende lavt Standpunkt. Sammenfatter vi Tallene i Hundredaar, træder Regelmæssigheden endnu klarere frem; vi finder da følgende Dødelighedsprocenter:

Det 15. Aarhundrede:		0,52.
— 16.	—	0,56.
— 17.	—	0,70.
— 18.	—	0,60.
— 19.	—	0,33.

Nu er der imidlertid Uregelmæssigheden i Tiden 1450—1499, en Dødelighedsprocent, der baade i Forhold til det foregaaende og det følgende Halvhundredaars er saa høj, at det næppe gaar an at betragte den som et Udslag af Tilfældets Lune. Man tænker sig det i første Øjeblik nærmest som en direkte Følge af Unionskrigene; Thiset mener dog (S. 527), at Hovedvægten maa lægges paa deres indirekte Følger, paa, „at Rusttjenestens Byrder paa en Tid, da Grænserne imellem Smaaadelen og Selvejerbonden endnu ikke var nøje afsatte, tvang en Del af den førstes Slægter ud af Adelen Rækker, Afgangslistens Navne taler ialtfald ikke mod denne Formodning“. Men det er en Selvfølge, at bekræfter denne Formodning sig — og der er næppe Grund til at antage, at den udmærkede Adelsforsker har taget fejl paa dette Punkt, — da maa vi se med ganske andre Øjne paa Afgangsprocenten. Vi er gaaet ud fra, at en Slægts Afgang var lig dens Uddøen, og dette er ogsaa Tilfældet for saa godt som alle de Slægters Vedkommende, der er afgaaede efter Aar 1500 eller i hvert Fald Aar 1550. Men naar der nu fra Afgangstilfældene i det 15. Aarhundrede og vel navnlig i dets anden Halvdel skal drages et maaske endog ret betydeligt Antal, før vi faar de rene Uddøelsestilfælde frem, da er det indlysende, at den ovenfor angivne Afgangsprocent maa være en Del større end den Procent, der vilde angive Dødelighedens Styrke. Divisor er fælles, men fra

Dividenden maa det Antal Tilfælde tænkes fjærnede, hvor Slægten kun socialt forsvandt af de øvrige Adelslægters Række uden fysisk at afslutte sin Eksistens. Nogen Formodning om, hvor meget den ovenfor angivne Dødelighedsprocent 0,66 for Tiden 1450—1499 rettelig burde formindskes, skal jeg selvfølgelig vel vogte mig for at udtale, men at den er en Del for høj, er særdeles sandsynligt.

Retter vi nu til Materialet det afgørende Spørgsmaal, om der i den Periode, jeg i min Afhandling har beskæftiget mig med og kaldt Adels Forfaldsperiode, altsaa det 16. og 17. Aarhundrede eller, nærmere begrænset, Tiden fra 1530 til 1679, om der i denne Periode var et Forfald tilstede i Henseende til Slægternes Leveevne, om der var en udpræget høj Slægtsdødelighed, om den Forudsætning, hvormed jeg gik ud, da jeg i sin Tid begyndte mit Arbejde, var mere end et skuffende Fatamorganabillede, da vil vi faa et temmelig bestemt Ja til Svar. Deler vi Materialet med dette Synspunkt for Øje, faar vi for Tiden 1400—1529 et Antal „Leveaar“ af 32749, et Antal Afgangstilfælde af 171, altsaa en Afgangsprocent af 0,522, for Tiden 1530—1679 26409,5 Leveaar, 172 Afgangstilfælde, altsaa en Afgangsprocent af 0,651, og endelig for Tiden 1680—1896 41318 Leveaar, 199 Afgangstilfælde, altsaa en Afgangsprocent af 0,482. Og erindrer man fremdeles, at den første af de tre Procenter efter al Rimelighed er noget for høj, da kan man vist med en rolig Samvittighed paastaa, at Thisets Tabeller beviser nøjagtig det modsatte af, hvad der staar at læse i hans Tekst. Selvfølgelig, det er muligt, at Tallene kun er et Udslag af tilfældige Omstændigheder, men Sandsynligheden i denne

Retning er ganske overordentlig ringe. Lad os gaa ud fra, at Procenten for Tiden 1530—1679 virkelig er det rette Udtryk for Slægtsdødeligheden i dette Tidsrum — den store Regelmæssighed, der netop i denne Periode raader indenfor Tallene, berettiger os vistnok dertil; — og lad os undlade enhver Reduktion af Procenten for det foregaaende Tidsrum. Hvis nu Dødeligheden i den foregaaende og den følgende Periode havde været den samme som i „Forfaldsperioden“, skulde vi have ventet et Antal Afgangstilfælde af henholdsvis 213,2 og 269,0, medens de tilsvarende erfarede Antal er 171 og 199; Afvigelserne er altsaa 42,2 og 70,0. Middelfejlene er henholdsvis 14,6 og 19,2, og Forholdene imellem Afvigelser og Middelfejl bliver da 2,9 og 3,6. Men med et saadant Forhold er der kun grumme ringe Chance for, at det er Tilfældet, der har drevet sit Spil.

Vi kan belyse Forholdet paa en ny Maade gennem en „Overlevelsestavle“, en Tabel, der angiver, hvor stor en Del af de paa et vist givet Tidspunkt forhaandenværende danske Adelslægter der var tilbage efter en vis Tids Forløb. Her har vi tillige den Fordel, at vi kan slippe for de ved Dødelighedstavlen anvendte Gennemsnitsberegninger, som det aldrig er synderlig morsomt at bruge, især ikke hvor Materialet er saa spinkelt som her, og holde os til de konkrete Tal, selv om det vil være praktisk for større Overskueligheds Skyld at oversætte dem i Procentudtryk.

Thuset har været lidt inde paa det samme. Men med den underlige Mangel paa Forstaaelse af, hvad det egentlig er, det kommer an paa, som gaar igen i hele hans Undersøgelse, har han vendt Spørgsmaalet paa Hovedet. Han har spurgt om, hvor stor en Brøkdel af

de paa de 4 Tidspunkter 1400, 1536, 1655 og 1897 eksisterende Slægter der — ikke i den følgende Tid opnaede en Alder af 110 Aar eller derover — men allerede havde levet i mindst 110 Aar. Han finder da, at medens i Aaret 1400 kun 13 Procent af de dalevende Slægter havde opnaaet en saadan Alder, er Procenttallet paa hvert af de følgende Tidspunkter vokset: 58, 60 og 70; og han slutter deraf, at herefter „bliver der altsaa slet ikke Tale om, at selv den „gamle“ Adel nogensinde har været i Tilbagegang eller Forfald, endmindre er uddød.“ — Som om det havde den allermindste Smule med Spørgsmaalet om Adelslægternes Levedygtighed at gøre! Ja, hvis Tilgangen fordelte sig helt jævnt over hele Perioden fra 1290 til 1896, saa kunde der endda være Tale om at gaa frem ad denne Vej, hvor misvisende den end er; men naar der t. Eks. i de tre Aar 1776—78 kommer mere end dobbelt saa mange nye Slægter til som i de 50 Aar 1600—1649, saa bliver hele Slutningen falsk. Det er ganske tilfældigt, at den regelmæssige Skala er kommet frem, og havde Thiset prøvet Forholdet paa et Par andre Tidspunkter, vilde han have fundet ganske kolossale Spring: i Aaret 1800 var saaledes kun 32 Procent af de dalevende Adelslægter ældre end 110 Aar, og føjer vi dette Tal ind i Listen, faar vi: 13, 58, 60, 32, 70, hvad der sandelig ikke beviser, at der slet ikke kan være „Tale om, at den gamle Adel nogensinde har været i Tilbagegang eller Forfald“. Og hvis der imorgen ophøjedes 1854 Slægter i Adelsstanden, vilde man dog aldrig deraf, at de mere end 1 Aar gamle Slægter nu kun udgjorde 10 Procent af samtlige, kunne slutte sig til noget om, at deres Levedygtighed var gaaet voldsomt tilbage.

Jeg meddeler nedenfor de paa Grundlag af de thisetske Slægtsfortegnelser beregnede Overlevelsestavler.

Der eksisterede følgende Antal Slægter Aar

Deraf rester. følg. Antal Aar	1400	1450	1500	1550	1600	1650	1700	1750	1800	1850
	242	264	231	221	181	142	154	163	215	216
1450	193									
1500	142	184								
1550	106	140	181							
1600	81	99	128	155						
1650	55	66	85	104	127					
1700	44	51	62	73	85	95				
1750	30	36	45	51	57	65	107			
1800	22	27	33	39	43	48	76	116		
1850	21	26	31	36	39	43	62	92	161	
1897	20	24	27	31	34	38	55	83	145	191

Ovenstaaende Tabel kan omskrives paa følgende Maade: Af hver 100 Slægter, som eksisterede Aar

rester. efter følg. Tids Forløb ¹⁾	1400	1450	1500	1550	1600	1650	1700	1750	1800	1850
	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)
50 Aar	80	70	78	70	70	67	69	71	75	88
100 —	59	53	55	47	47	46	49	56	67	
150 —	44	38	37	33	31	34	40	51		
200 —	33	25	27	23	24	30	36			
250 —	23	19	19	18	22	27				
300 —	18	14	14	16	19					
350 —	12	10	13	14						
400 —	9	10	12							
450 —	9	9								
500 —	8									

¹⁾ Her er bortset fra den lille Uregelmæssighed, som er frem-

Lader man Øjet løbe langs de øverste Talrækker i den sidste Tabel, vinder man en Bekræftelse paa det Resultat, vi ovenfor ad anden Vej har fundet; Slægternes Tilværelseskamp har været lettere ved Begyndelsen og ved Slutningen af den undersøgte Periode end omkring Periodens Midte. Medens der af de i Aarene 1400, 1450, 1500, 1750 og 1800 eksisterende Slægter endnu efter 100 Aars Forløb var over Halvdelen tilbage, resterede der af de i Aarene 1550, 1600, 1650 og 1700 eksisterende Slægter mindre end Halvdelen. Af de første Slægter eksisterede efter 50 Aars Forløb omkring 75 Procent, af de sidste kun omkring 69 Procent. I Enkelthederne er der naturligvis ikke fuldstændig Overensstemmelse mellem Tallene her og Tallene paa Dødelighedstavlerne; men Tendensen er ganske den samme. — At gaa for dybt ned i Tabellens Kolonner er ikke tilraadeligt; her har de i Mellemtiden indtrufne Ændringer i Dødelighedsforholdene virket ind og gjort Billedet uklart; de 44 Adelslægter, der i Aaret 1700 er tilbage af de 242 fra Aar 1400 har været udsat for 300 Aars vekslende Dødelighed og egner sig kun daarlig til at stilles op imod de 36 Slægter, der i 1850 resterer af de 221 fra 1550; Procenttallet er noget nær det samme, men Udviklingen, der ligger forud i hvert af de to Tilfælde, er sammensat af helt forskelligartede Faktorer.

— Imidlertid vil det med god Grund kunne indvendes, at alle de forud angivne Talresultater, som tyder paa et Forfald indenfor den danske Adel i det 16. og 17. Aarhundrede, ikke nødvendigvis behøver egentlig at

kommet ved, at det 19. Aarhundrede ikke er fulgt til sin Udgang.

betyde noget. De kan være Øjenforblændelser, fremkomne ved at forskelligartede Bestanddele er behandlede under ét, uden at det paa Forhaand er givet, at de paa hvert enkelt Tidspunkt indenfor den undersøgte Periode har været tilstede i samme indbyrdes Forhold. I Aaret 1600 var af samtlige eksisterende Slægter 45 Procent ældre end 200 Aar, i Aaret 1800 derimod kun 20 Procent; men nu er det indlysende, at hvis Chancen for, at en Slægt skal uddø, vokser med Slægtens Alder, saaledes at t. Eks. Slægter paa mere end 200 Aar gennemsnitlig er dobbelt saa udsatte som Slægter paa mindre end 200 Aar, da maa dette have den Indflydelse, at Dødelighedsprocenten for samtlige Aldersklasser under ét bliver betydelig større i Tiden nærmest efter Aar 1800, medens den for hver enkelt Aldersklasse er ganske ens. I saa Fald vilde jo Thiset paa en vis Maade have Ret i, at det er paa de skiftende Tilgangsforhold, ikke paa Afgangsforholdene, Vægten maa lægges, og i saa Fald maatte man selvfølgelig opgive at tage de fundne Dødelighedsudtryk til Indtægt for Forestillingen om Forfaldet.

At Sandsynligheden for at uddø er forskellig, efter som en Slægt har bestaaet længe eller kort, maa paa Forhaand betragtes som mere end rimeligt. En Gennemgang af de tre Adelsmandtal fra Aarene 1536, 1655 og 1897 viser, at i alle de tre Aar er Slægter, der har eksisteret mere end 110 Aar, rigere paa voksne mandlige Medlemmer end Slægter af ringere Alder, i 1655 tilsyneladende endog mere end dobbelt saa rige. Som Følge heraf tør man vistnok formode, at Eksistensbetingelserne er gunstigere for de første Slægter end for de

sidste, thi jo flere voksne Mænd i Slægten, des flere Muligheder for at føre Slægten videre.

Det vil imidlertid være nødvendigt at søge nogenlunde bestemte Udtryk for Forholdet for de forskellige Aldersklassers Dødelighed og at prøve, hvorvidt dette Forhold har været Skiften underkastet. Jeg har da udarbejdet Dødelighedstabeller for Adelslægternes forskellige Aldersklasser, idet jeg har trukket Grænselinjerne ved det 100. og 200. Aldersaar. Men jeg har her været nødt til at bortse fra henholdsvis det første og de to første Aarhundreder; naar en Slægt uddøde i Aaret 1499 eller i Aaret 1599, er det jo kun i et vist Antal Tilfælde muligt ifølge de thiseske Fortegnelser at afgøre, om den ved sin Afgang var ældre eller yngre end henholdsvis 100 og 200 Aar.

Ved denne Sondring fremgaar følgende Tabeller.

		Leveaar.	Afgangs- tilfælde.	Afgangs- procent.
Samtlige Aldersklasser.	1400—1499	25905,5	135	0,52
	1500—1599	21228	118	0,56
	1600—1699	15074,5	105	0,70
	1700—1799	17589	105	0,60
	1800—1896	20679,5	79	0,33
	Ialt	100476,5	542	0,54
Indtil 100 Aar.	1500 - 1599	7513	33	0,44
	1600—1699	4534,5	22	0,49
	1700—1799	10395	57	0,55
	1800—1896	10965	48	0,44
	Ialt	33407,5	160	0,48

	Leveaar.	Afgangs- tilfælde.	Afgangs- procent.
Over 100 Aar.	1500—1599	13715	0,62
	1600—1699	10540	0,79
	1700—1799	7194	0,67
	1800—1896	9714,5	0,33
Ialt		41223,5	0,61
100—200 Aar.	1600—1699	3644,5	1,07
	1700—1799	1930,5	0,83
	1800—1896	5296	0,40
	Ialt		10871
Over 200 Aar.	1600—1699	6895	0,64
	1700—1799	5263	0,61
	1800—1896	4418,5	0,23
	Ialt		16577,5

Allerede en flygtig Betragtning af disse Tal vil godtgøre, at Eksistensbetingelserne for de forskellige Aldersklasser er meget langt fra at være ens. Slægter under 100 Aar er forholdsvis heldig stillede; Dødeligheden er iblandt dem noget mindre end den gennemsnitlige; ¹⁾ med det 100. Aldersaar træder de derimod ind i en meget kritisk Periode, hvor Dødelighedsprocenten er langt større end den gennemsnitlige; men har de først staaet den igennem og naact deres 200. Aldersaar, bliver Forholdene atter gunstige, og Dødeligheden gaar

¹⁾ Dette hænger sammen med, at Thiset i sine Fortegnelser har udeladt saadanne Slægter, hvis Stiftere er døde uden at efterlade sig Sønner; var disse Slægter medtagne, vilde Procenten sikkert have høvet sig ret betydelig over Gennemsnittet.

ned under Gennemsnittet. Bortser vi, for at have med ensartede Forhold at gøre, fra Tiden før Aar 1600, faar vi følgende Dødelighedsprocenter for de tre Aldersklasser: 0,49—0,70—0,52, medens Gennemsnitsprocenten er 0,54. En Sandsynlighedsberegning vil vise, at det i hvert Fald for det midterste af de tre Tal er hævet over al Tvivl, at Afvigelsen ikke skyldes tilfældige Omstændigheder.

Spørger vi derpaa, hvad Tabellerne beviser med Hensyn til Forfaldsspørgsmaalet, da bliver Svaret ogsaa her ret klart. I det 17. Aarhundrede, hvor Forfaldet indenfor Adelsslægterne maa antages at kulminere, er Dødeligheden indenfor samtlige tre Aldersklasser større end i det 19. Aarhundrede, og indenfor de to sidste Aldersklasser er den successive Aftagen meget tydelig: 1,07—0,83—0,40 og 0,64—0,61—0,23. For den første Aldersklasses Vedkommende ligger derimod Kulminationspunktet i det 18. Aarhundrede; her er iøvrigt Forholdene indenfor de 4 undersøgte Hundredaar paafaldende ensartede; den største Afvigelse fra Gennemsnittet 0,48 er kun 15 Procent. Vi har da Lov til at tro, at det navnlig er for de noget ældre Slægters Vedkommende, Forfaldet har været tilstede; medens unge Slægter i det 17. Aarhundrede maaske ikke var væsentlig slettere stillede end i vore Dage, er det Slægter, som allerede har forplantet sig igennem en Række Led, der i det 17. Aarhundrede frister saa ublid en Skæbne.

Hermed synes det altsaa godtgjort, at Adelen i Henseende til Slægtsdødelighed virkelig i det 17. Aarhundrede befandt sig i en Forfaldstilstand, maalt imod det 18. og 19. Aarhundrede. Men hvordan stiller Forholdet sig, naar vi maaler Tilstanden mod Tilstandene i den forudgaaende Periode? Her maa vi for det første renon-

cere paa en Benyttelse af det 15. Aarhundrede som Maalestok; den med Slægtens Ælde varierende Dødelighed er her et terra incognita. Og nøjes vi altsaa med at forfølge Linjerne tilbage til Aar 1500, maa vi fremdeles renoncere paa det for den følgende Periode anvendelige Treklassesystem og nøjes med en Deling i to Klasser, eftersom Slægterne var yngre eller ældre end 100 Aar. Men ogsaa her faar vi et bekræftende Svar paa vort Spørgsmaal, om det 17. Aarhundrede virkelig betegner en Kulmination og ikke kun et Trin paa en jævnt nedadgaaende Skala. For Slægter under 100 Aar viser Dødeligheden sig at være i det 16. og 17. Aarhundrede henholdsvis 0,44 og 0,49, for Slægter over 100 Aar henholdsvis 0,62 og 0,79.

Vi kan finde et Udtryk for hele Forholdet gennem en Beregning af, hvor stort et Antal Slægter, der, naar Gennemsnitsdødsprocenten for hver enkelt Aldersklasse lægges til Grund, kunde formodes at ville være indtrufne i hvert enkelt Aarhundrede indenfor hver enkelt Aldersklasse, og derefter gennem en Sammenligning mellem disse „beregned“ Tilfælde og de „erfarede“.

En saadan Beregning giver for Tiden 1600—1896 følgende Resultat, idet Gennemsnitsdødeligheden for hver Aldersklasse i samme Tidsrum tages til Udgangspunkt:

	1600—1699		1700—1799		1800—1896	
	erf.	ber.	erf.	ber.	erf.	ber.
Under 100 Aar.	22	22,1	57	50,9	48	53,7
100—200 —	39	25,5	16	13,5	21	37,1
Over 200 —	44	35,9	32	27,3	10	23,0
	105	83,5	105	91,7	79	113,8

Og paa lignende Maade for Tiden 1500—1699, idet her Gennemsnitsprocenterne (0,46 og 0,69) for samme Tidsrum benyttes som Maalestok:

	1500—1599		1600—1699	
	erf.	ber.	erf.	ber.
Under 100 Aar.	33	34,6	22	20,9
Over 100 —	85	94,0	83	72,7
	118	128,6	105	93,6

Afvigelserne er i begge Tilfælde tydelige og viser afgjort i samme Retning som Afvigelserne i de tidligere beregnede Tabeller: de giver os god Grund til at formode, at den Periode, jeg har antaget for Adelsens Forfaldsperiode, virkelig ogsaa var det, at de danske Adelslægters Leveevne i den var ringere end baade i den foregaaende og den følgende Tid.

— Vi staar nu ved Slutningen af denne Undersøgelse. Jeg har i den søgt at vise, at en rationel Bearbejdelse af Thisets Fortegnelser over Skægtsbestanden i 1400 og Af- og Tilgangen ned til vore Dage giver Resultater, der er fuldstændig i Strid med dem, Thiset har ment at kunne drage frem. Jeg har søgt at vise, at han ingen Grund har til at tro, at jeg, om jeg havde kendt hans Afhandling, vilde have gjort „en Opdagelse, der sikkert vilde have vendt fuldstændig op og ned“ paa min Bog. Nej tværtimod, da vilde jeg blot have udtalt mig med en ganske anden Sikkerhed og Bestemthed, end jeg dengang kunde gøre. Ja, jeg er endog tilbøjelig til at tro, at om Thiset havde kendt sit Materiales sande Natur, da vilde han have ladet sig nøje med at meddele os Materialet, eller at han i hvert

Fald vilde have givet sin Afhandling en ganske anden Skikkelse. For Materialet bringer jeg ham min bedste Tak, og jeg maa atter udtale, at det ikke kan vurderes højt nok; om Teksten derimod kan jeg kun anerkende, at den ved sin mod min Bog rettede Tendens har ægget mig til en Bearbejdelse af Materialet.

Undersøgelsen har bestyrket mig i Formodningen om et „Forfald“ indenfor Adelen i det 16. og navnlig det 17. Aarhundrede, men apodiktisk Vished har den selvfølgelig ikke givet. Tallene er jo ikke saa store og Afvigelserne ikke saa bratte, at de ikke delvis kan skyldes Tilfældigheder; dog tror jeg ikke, der kan lægges stor Vægt paa dette Moment; Tendensen, der udtaler sig i de forskellige Tabeller, er altfor ensartet og altfor tydelig. Det er jo fremdeles ikke paa Forhaand givet, at Slægtsdødeligheden paa de forskellige Tidspunkter svarer til den individuelle Dødelighed, Vielsestendens, Frugtbarhed o. lign., saaledes at man umiddelbart kan slutte fra det ene Forhold til det andet; det er jo muligt, at naar en Gruppe Slægter uddør, sker det som Følge af, at en Række uheldige Forhold tilfældig er komne til at spille sammen i dem, men kun i dem, saaledes at maaske i de øvrige Slægter gunstige Forhold har været i stærk Vækst, medens de uddøende Slægters Tal er steget; jeg tror dog ikke, at man kan tillægge denne Tanke stor Betydning, navnlig da den ovenfor S. 584 ff. omtalte Tabel over Individualdødeligheden peger tydelig i samme Retning som Tabellerne over Slægtsdødeligheden. Endelig kunde der spørges, om det „Forfald“, vi altsaa maa antage, der har været hos Adelen i denne Periode, om det ogsaa er noget for Adelen typisk, om der ikke mulig kan have været et lignende

eller endog et endnu stærkere Forfald blandt de andre samtidige Stænder, om ikke Borger- og Bondefamilierne i det 16. og 17. Aarhundrede er uddøde efter en endnu større Maalestok, baade i Forhold til Fortid og Nutid og i Forhold til Samtidens Adel; i saa Fald vilde jo Adelsens „Forfald“ kun være et Led i hele Befolkningens Forfald. Dette sidste maa vi indtil videre lade staa hen; der er endnu intet Materiale tilstede, hvorpaa et Svar kan bygges. Paa Forhaand vil man næppe være tilbøjelig til at tro, at Svaret vilde blive bekræftende; og skulde det blive Tilfældet — ja, saa bliver det dog et Spørgsmaal, om man ikke, rent sproglig set, alligevel har Lov til at bruge Udtrykket „den gamle Adels Forfald.“

Endnu en Bemærkning skal gøres. Det er angaaende en Anskuelse, som jævnlig kommer til Orde, og som ogsaa Thiset slutter sig til, at Uddøelsesprocessen ikke var noget for Adelslægterne ejendommeligt, men gælder for „ethvert Samfund af Slægter, der sondrer sig ud fra Befolkningens bredeste Lag Overalt den gamle Vise, et Led til at arbejde sig i Vejret, et Led til at nyde Resultaterne og et Led til at sætte dem overstyr igen.“ (S. 542). Men hvorfor? Er der nogetsomhelst kendt fysiologisk Forhold, som giver den mindste Grund til at tro dette? Thi Lombrosos Theori om Geniernes Sterilitet kan dog vel ikke uden videre tages til Indtægt for denne Antagelse. Og det er vel heller ikke Thisets alvorlige Mening, at de Eksempler, han nævner, om Officers-, Præste- og Patricierfamilierne i Danmark er analoge med det, der vides om Adelslægterne. At kun et ringe Antal af Officersnavnene fra forrige Aarhundrede genfindes hos de nuværende danske Officerer, kan være

et interessant Faktum, men det har jo intet med det foreliggende Spørgsmaal at gøre, thi Navnene kan jo florere den Dag idag hvert eneste et, selv om ikke et eneste af dem bæres af nogen Officer. Og naar der ved Fastsættelsen af Begrebet „Patricierslægt“ fordres, at Slægten gennem en vis Række Slægtled skal have indtaget en fremragende Stilling i Bureaukratiet, Bourgeoisiet, Kunsten, Litteraturen el. lign., da er det forstaaeligt nok, at Patricierskægternes Tal er ringe, og det maa betragtes som et overraskende Resultat, at det overhovedet er lykkedes at finde 25 saadanne. Thi til at hævde en fremskudt social Position hører der i et stort Antal Tilfælde en vis aandelig Overlegenhed, som ikke nødvendigvis maa gaa i Arv fra Fader til Søn; men naar man er født Adelsmand, saa er og bliver man det til sin Dødsdag, hvordan det saa end staar til med ens aandelige Evner. — De to Ting kan slet ikke sidestilles; der er intet fælles imellem dem.

— Jeg kan da ikke se, at der paa noget Punkt er bragt noget frem, som taler i Favør af „Ikke-Forfaldet“; det forekommer mig tværtimod, at Vægtskaalen er sunket til Gunst for „Forfaldet“.
